

באורים

החבר עורך שתי חלוקות לסוגי התארים, כללית ופרטית: 1. השם המפורש והתארים הקשורים אליו - אליהם יתייחס החבר בפסקה הבאה. 2. שאר התארים, שמתחלקים לשלושה סוגים: א. 'פועליים': תיאור ה' על ידי הפעולות שאותם הוא עושה בעולם. זהו בעצם המפגש הראשוני שלנו עם ה'. אנחנו רואים איך הוא מנהיג את העולם ומשפיע עליו, ולפי זה מתארים אותו בהתאם. ב. 'נלווים': תיאור ה' בעזרת המעלות שאנחנו מייחסים אליו. אין כאן תיאור פשוט של העובדות הנראות לעין, כמו בתארים ה'פועליים', אלא ניסוח שמבטא את גדלות ה' לעומתנו. התארים הפועליים הם מסקנות של התגלות ה' אלינו, ואילו התארים הנלווים הם הפנייה היוזמה שלנו כלפיו. ג. 'שוללים': אלו לא 'תארים' במובן שלנו, אלא 'הגדרות'. ה'פועליים' וה'נלווים' הם תיאור סובייקטיבי של ה', כפי יכולת התפיסה שלנו, והם עונים על השאלה 'מי'. ה'שוללים', לעומתם, הם הגדרה אובייקטיבית של ה', והם עונים על השאלה 'מה'. החבר מכנה אותם 'שוללים', כיוון שלשיטתו של ריה"ל אי אפשר להגדיר את ה' בצורה חיובית, אלא רק בצורה שלילית. אין לנו אפשרות להגיד 'מה כן', אלא רק 'מה לא'. למרות שאנחנו מתבטאים בצורה חיובית ('חי', 'אחד') אנחנו בעצם מתכוונים רק לשלול. לא רק התארים הסובייקטיביים הם כפי ההשגה שלנו את ה', אלא גם ההגדרות האובייקטיביות לכאורה, הם רק לפי עולם המושגים שלנו. באמת לא ניתן לומר על ה' שהוא חי, כמו שלא ניתן לומר עליו שהוא מת. שתי האפשרויות הן טעות באותה מידה. רק בשל העובדה של'חי' יש דימוי חיובי, ול'מת' דימוי שלילי, התורה מתארת את ה' כחי. התורה 'מוותרת' כביכול על הדיוק הרוחני, ומדברת ב'לשון בני אדם', כדי שאנחנו נוכל להשיג את ה', וזו המטרה.

הרחבות

1. שיטות הראשונים בסוגיית התארים

וכל התארים האלה אינם דבקים לעצמות, ואין היא מתרבה בהם. בתורה מופיעים בטיובים רבים שיכולים לייצור בעיה של הגשמה ולהביא לטעות ביחס לריבוננו של עולם, למשל: כשאנו אומרים שהקב"ה הוא 'אל רחום וחנון' או ש'חרה אף ה' או 'ויתעצב אל ליבו', לכאורה אנו מייחסים לקב"ה תכונות אנושיות. מהי כוונת התורה בתיאורים הללו ביחס לקב"ה?

הראשונים עסקו בנושא זה בהרחבה ולפי דבריהם ניתן לחלק את התארים לסוגים שונים, לפי מרחקם מההגשמה:

תארי מקרה - ייחסו לאלוהים מקריות וחומריות. תארים אלו קרובים מאוד להאנשה. גם הפילוסופים התנגדו לייחס תארים כאלה לקב"ה. תארי אישיות - כמו: חכם, יכול, רוצה, גיבור. תיאור הא-ל כמי שאפשר לדבר אליו [רס"ג מאמר שני פרק א]. תארים מוסריים - א-ל צדק, רחום, חנון וכו'. תארים פורמאליים - אחדות, אי-גשמיות, נצחיות. תארים שאותם מרבים לייחס לקב"ה [רבנו בחיי שער הייחוד פרק י]. תארי יחס - תארים שמצביעים על אלוהים כבורא, למשל. אלו תארים שמדברים על היחס בין הא-ל לבין מה שקיים בעולם. הם לא אומרים דבר על אישיותו, אלא על מעשיו [הראב"ד האמונה הרמה מאמר ב, עיקר ג]. תארי פעולה - תארים שמתארים את תוצאות מעשיו של הקב"ה, עושה אור, למשל. אין שום קשר בין תוצאות מעשיו של הקב"ה לבין יישותו [הרמב"ם מורה נבוכים ח"א נב - נ"ד]. תארי שלילה - מתארים מה אלוהים איננו [הרמב"ם מורה נבוכים ח"א נ - ס]. תארי שלמות - כל-יכול, מושלם, אינסוף וכו'. זהו תואר פדגוגי שניתן לחנך על ידו, אבל הוא לא נותן תמונה של הא-ל [הקבלה. עיין נפש החיים תחילת שער ג]. בקטע שלפנינו ריה"ל מתייחס לשלושה סוגי תארים: 'תארים פועליים' - הכוללים את תארי האישיות ואת התארים המוסריים. 'תארים נלווים' - שהם בעצם התארים הפורמאליים, ו'תארים שליליים' - הכוללים תארי שלילה ושלמות.

שאלות לדיון

האם בתארים השליליים יש מימד חינוכי או רק מניעת דמיון מופרך?
מדוע התורה לא חששה להשתמש בתארים שיכולים להישמע כמגבילים את האלהות?

להצלחת ולרפואת מזלה בת שרה

ארבעת סוגי התארים

פָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר, הַתְּאָרִים מִתְחַלְּקִים, חוּץ מֵהַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ יִתְעַלֶּה, לְשַׁלְשֵׁה חֻלְקִים: או פְּעֻלָּיִים, או נְלוּיִם, או שְׁלִילָיִים. וְהַפְּעֻלָּיִים לְקוֹחִים מִן הַפְּעֻלִים הַנּוֹבְעִים מִמֶּנּוּ בְּאִמְצָעִים טְבָעִיִים, כְּמוֹ מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר, מְשַׁפֵּיל אֶף מְרוֹמֵם, וְחַנוּן וְרַחוּם, וְקַנּוּא וְנוֹקֵם, וְגַבּוֹר וְשֹׁדֵי, וְדוֹמִיָּהִם. וְהַנְּלוּיִם, כְּמוֹ בְּרוּךְ וּמְבָרָךְ, וּמְהַלֵּל וְקַדוֹשׁ, וְרַם וְנִשְׂאָ, לְקוֹחִים מִהַגְּדֻלַּת הַמְּדַבְּרִים אוֹתוֹ. וְאֵלֶּה, אֶף אִם הֵם רַבִּים, אֵינָם מְחַיִּיבִים לוֹ רַבִּי וְאֵינָם מוֹצִיאִים אוֹתוֹ מִהֶאֱחָדוּת. וְאִמְנָם הַשְּׁלִילָיִים, כְּמוֹ חַי וְאֶחָד וְרֵאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן, תֵּאָר בָּהֶם כְּדִי לְשַׁלֵּל מִמֶּנּוּ הַפְּכָם, לֹא לְקַיֵּם לוֹ אוֹתָם כְּפִי שְׂאֵנוּ תּוֹפְשִׁים אוֹתָם, כִּי אֵין אֲנִי תּוֹפְשִׁים חַיִּים אֶלָּא בְּתַחוּשָׁה וְתַנּוּעָה, וּכְבָר הַתְּעַלָּה מֵהֶם.

וְתֵאָרָהוּ בְּחַי כְּדִי לְשַׁלֵּל תֵּאָר מֵה שֶׁהוּא דוֹמֵם וּמֵת, בְּגִלְל הַעוֹלָה עַל הַדְּמִיוֹן שֶׁמִּי שְׂאֵינוּ חַי הוּא מֵת, וְאֵין זֶה מְחַיֵּב אֶצֶל הַשֵּׁכֶל, שֶׁהָרִי נִשְׁלַל מִהַזְּמָן, לְמַשְׁל, אֵת הַחַיִּים, וְלֹא יִחַיֵּב שְׂיָהִי מֵת. הַיּוֹת שְׂאֵין מְדַרְכּוֹ לְקַבֵּל הַחַיִּים וְהַמּוֹת, כְּמוֹ שֶׁלֹּא יִחַיֵּב מֵאִמְרָה שֶׁהָאֶבֶן אֵינָה חַכְמָה, שֶׁתֵּתְאָרָה פְּסָקָלָה. וְכֵמוֹ שֶׁהָאֶבֶן פְּחוּתָה מִלְּקַבֵּל הַחֲכָמָה וְהַסְּכָלוּת, כֵּן הַעֲצָמוֹת הָאֱלֹהִית מְרוֹמְקוֹת מִלְּקַבֵּל הַחַיִּים וְהַמּוֹת. וְכֵמוֹ שֶׁאֵינָה מְקַבֵּל הָאוֹר וְהַחֹשֶׁךְ, וְהָיָה אֵלּוּ נִשְׂאֵלָנוּ הָאֵם הַעֲצָמוֹת הַהִיא מֵאִירָה אוֹ חֲשׂוֹכָה, הֵינּוּ אוֹמְרִים עַל דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה: מֵאִירָה, מִיְרָאֲתָנוּ הַדְּמִיוֹן אֲשֶׁר יֹאמַר שֶׁמֵּה שְׂאֵינוּ מֵאִיר הוּא חֲשׂוֹךְ. אֲבָל בְּאִמְתַּי יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִקְבְּלוּ הָאוֹר וְהַחֹשֶׁךְ אֶלָּא הַגּוֹפּוֹת, וְהַעֲצָמוֹת הָאֱלֹהִית אֵינָה גּוֹף, וּלְפִיכֵךְ לֹא תֵּתְאָר לֹא בְּאוֹר וְלֹא בְּחֹשֶׁךְ אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ הַדְּמִיוֹן, אוֹ כְּדִי לְשַׁלֵּל אֵת הַתֵּאָר הַפְּחוּת. וְכֵן לֹא יִקְבְּלוּ הַחַיִּים וְהַמּוֹת אֶלָּא הַגּוֹפּוֹת הַטְּבָעִיִים, וְהַעֲצָמוֹת הָאֱלֹהִית נִעְלָה וּמְרוֹמְקוֹת מֵהֶם. וְאִם יֹאמְרוּ: חַיִּים לֹא כְּחַיִּינוּ - הֵרִי זֶה הֵיא כְּנֻתָנוּ, כִּי אֲנַחְנוּ לֹא תִפְשָׁנוּ מֵעוֹלָם חַיִּים כִּי אִם חַיִּינוּ, וְכֵאלּוֹ אֲמַר: לֹא נִדַע מֵה הוּא. וְאִמְרָנוּ: "אֵל חַי" וְ"אֱלֹהִים חַיִּים" אֵינוּ אֶלָּא נִגּוֹד לְתֵאָר אֱלִילִי הַעֲמִים שֶׁהֵם אֱלֹהִים מְתִים, לֹא יְבוֹא מֵהֶם שׁוּם פְּעֵל.

התארים 'אחד', 'ראשון' ו'אחרון'

וְעַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֲמָרוּ "אֶחָד", כְּדִי שֶׁנִּשְׁלַל מִמֶּנּוּ הַרְבּוּי, לֹא שֶׁנִּשְׁקָיִם לוֹ הַאֲחָדוּת הַנִּתְפָּשֶׁת אֶצְלָנוּ, כִּי הָאֶחָד אֶצְלָנוּ הוּא מֵה שֶׁדְּבוּקִים חֻלְקִיו וְדוֹמִים זֶה לָזֶה, כְּאֲשֶׁר תֵּאָמַר: עֲצָם אַחַת, וְגִיד אֶחָד, וְיָמִים אֶחָדִים, וְאִוִיר אֶחָד, וְתֵאָמַר בְּזָמָן, עַל דֶּרֶךְ הַדְּמִיוֹן לְגוֹף הַמְּדַבְּק: יוֹם אֶחָד, וְשָׁנָה אַחַת. וְהַעֲצָמוֹת הָאֱלֹהִית נִעְלָה מִן הַדְּבוּק וְהַפְּרוֹד, וְנֵאמַר אֶחָד כְּדִי שֶׁנִּשְׁלַל הַרְבּוּי, וְכֵן רֵאשׁוֹן כְּדִי שֶׁנִּשְׁלַל מִמֶּנּוּ הָאֲחֹר, לֹא שֶׁנִּשְׁקָיִם לוֹ הָרֵאשִׁית, וְכֵן אַחֲרוֹן כְּדִי שֶׁנִּשְׁלַל מִמֶּנּוּ הַפְּלִיּוֹן, לֹא שֶׁנִּשְׁקָיִם לוֹ הַתְּכֵלִית. וְכֵן הַתְּאָרִים הָאֵלֶּה אֵינָם דְּבָקִים לְעֲצָמוֹת, וְאֵין הֵיא מְתַרְבֶּה בָּהֶם.

כַּעֲלִים, נְלוּיִם וְשִׁלְיָיִים - יתבאר בהמשך הפסקה (וראה ביאורים). **פַּעֲלִים** - פעולות. **הַגְּדֻלַּת הַמְּדַבְּרִים אוֹתוֹ** - שבח והערצה לה'. **אֵינָם מְחַיִּיבִים לוֹ הַרְבּוּי** - ריבוי התארים הנלווים אינו בהכרח מביא לסתירה לאחדות ה'. **לְשַׁלּוֹל מִמֶּנּוּ הַפְּכָם** - תארים שבאים להוציא ולשלול הבנה מוטעית ואין בהם הגדרה חיובית. **וּכְבָר הַתְּעַלָּה מֵהֶם** - ה' אינו גוף ולכן לא ניתן ליחס לו תנועה וממילא גם לא 'חיים' במובן הרגיל אצלנו. **הַעֲצָמוֹת** - ה' עצמו. **עַל דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה** - השאלה. **מִירָאֲתָנוּ הַדְּמִיוֹן** - למנוע הבנה מוטעית. **חַיִּים לֹא כְּחַיִּינוּ** - ה' מכונה 'חי' אך לא במשמעות ה'חיים' המוכרת לנו. **לֹא תִפְשָׁנוּ** - איננו מכירים. **לֹא שֶׁנִּשְׁקָיִם לוֹ הַרֵאשִׁית** - הקב"ה אינו ראשון בזמן שהרי הוא מעל ומעבר לזמן. **הַתְּכֵלִית** - האין סוף בזמן. **וְכֵן הַתְּאָרִים הָאֵלֶּה וְכו'** - התארים הפועליים, הנלווים והשליליים הינם חיצוניים ולא עצמיים, ואין בהם סתירה לאחדות ה'. **אֵינָם דְּבָקִים לְעֲצָמוֹת** - אינם באים להגדיר את עצמו.

